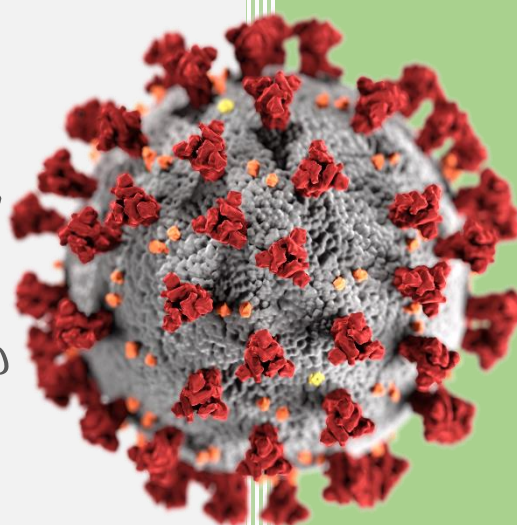

دانشگاه تربیت مدرس

دیدهبانی علمی بیماری کووید ۱۹

گزارش علمی

Scientific Report

راهبرد جغرافیای سیاسی / ژئوپلیتیکی حل بحران کرونا و بیماری‌های پاندمیک

دکتر محمدرضا حافظ‌نیا^۱، دکتر ابراهیم رومینا^۲

^۱استاد گروه جغرافیای سیاسی دانشکده علوم انسانی

hafezn_m@modares.ac.ir

^۲استادیار گروه جغرافیای سیاسی دانشکده علوم انسانی

دانشگاه تربیت مدرس

فضای مجازی آمیخته از اطلاعات علمی و شبه علمی است که ممکن است باعث سردرگمی استفاده‌کنندگان شود. هدف از این سلسله مباحث علمی، ارائه اطلاعات معتبر، دارای شناسنامه و تهیه شده توسط اساتید درباره کووید ۱۹ می‌باشد.

۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۹

گروه مطالعات علم و فناوری - ۲۴

جهان از اواخر سال ۲۰۱۹ تاکنون، در تلاطم ناشی از بیماری واگیردار کووید ۱۹ بسر می‌برد (WTO, 2020). بیماری که می‌تواند درس‌آموخته‌های فراوانی برای جهان آسیب‌پذیر داشته باشد. در اندک زمانی، مرزهای جهانی را در نوردید و وارد سایر فضاهای جغرافیایی و تمامی کشورهای جهان که متأثر از شبکه پیچیده و درهم‌تنیده اقتصادی، اجتماعی و کنش‌های فضایی بودند گردید.

جهان قرن بیست و یکم، توسط یکی از ریزترین موجودات میکروسکوپی تهدید شد. یکی از فرضیه‌ها این است که چون الزامات نظم طبیعی اکوسیستم‌های جغرافیایی نادیده گرفته شده‌است، طبیعت صریح‌ترین واکنش‌ها و پاسخ‌ها را به تخریب‌کنندگان خود داده و در صورت تداوم تخریب نیز خواهد داد (Andrawes, 2020). البته کووید ۱۹ اولین و آخرین اپیدمی پاندمیک در زندگی بشر نمی‌باشد، بلکه بخشی از روند تاریخی پدیده بیماری‌های واگیردار و قابل‌گسترش جهانی در کره زمین است، که موارد دیگر آن نیز در آینده ظهور خواهند کرد. بنابراین بر پایه هر تجربه‌ای از این دست، سازمان بهداشت جهانی، حکومت‌های ملی، دولت‌های محلی، نهادهای مدنی و شهروندان باید همواره الگوی واکنشی مناسب و سینرژیک را برای تقابل با آن‌ها طراحی و با آمادگی قبلی اجرا نمایند.

جهش جهانی این ویروس از یک آرگانیزم زنده (خفاش، مورچه‌خوار پولک‌دار یا هر موجود دیگری) در یک فضای میکرو، یعنی بازار محلی در شهر ووهان آغاز شد (Hui and others, 2020). لیکن الگوی انتقال و گسترش آن به گونه‌ای بود که به سرعت فضای کروی را فرا گرفت و به‌صورت یک اپیدمی جهانی و پاندمیک درآمد (Roumina, 2020). پیدایش محلی، ضعف دانش علمی، سرعت انتقال، الگوی پخش جغرافیایی، فراگیری جهانی، واکنش متفاوت و تردیدآمیز حکومت‌ها و نیز تأثیرات مخرب و همه‌جانبه آن، می‌تواند تجربه‌ای برای حکومت‌ها، شهروندان و مواجهه مشترک جامعه جهانی با تهدیدات مشابه در آینده باشد.

در سطح جهانی، الگوی انتشار ویروس همه‌گیر بوده و تمامی کشورهای جهان را در بر گرفته‌است (سازمان بهداشت جهانی، ۱۳۹۹/۲/۶). حتی کشورهایی که قدرت کنترلی بالایی در مقابل انتشار آن داشته‌اند، تنها از ورود آن برای زمان محدودی جلوگیری کرده‌اند و از پیامدهای دهشتناک اقتصادی و سیطره جهانی هراس کرونایی رهایی نیافته‌اند. در حال حاضر کنش‌های فضایی، اقتصادی و اجتماعی جهان تحت تأثیر این هیولا، کاهش چشمگیری یافته‌است. زنجیره تولید، توزیع و مصرف جهانی، حداقل برای کوتاه‌مدت از روند طبیعی خارج شده‌است (Nguyen, 2020). بدلیل کاهش فعالیت‌های تولیدی و حمل و نقل جهانی، مصرف نفت به پایین‌ترین حد خود رسید و بهای آن نیز منفی شد. بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و اداری همچون کسب و کارها، تجارت، حمل و نقل، آموزش، مناسک مذهبی و دینی، توریسم و غیر آن در سراسر جهان با افت چشم‌گیری مواجه گردید. سیر کاهشی رشد اقتصادی جهان و سقوط شاخص بورس در

کشورهای توسعه‌یافته علائم نگران‌کننده انتشار پاندمیک کرونا در جهان است (The Economic Times, 2020). شبکه‌ای بودن و درهم‌تنیدگی اقتصادی جهان از یکسو و تأثیرات گسترده این پدیده در کشورهای توسعه‌یافته صنعتی از سوی دیگر موضوعاتی هستند که دگرگونی ناشی از آن برای مدت‌ها بر کل اقتصاد جهان سایه خواهند افکند. به نظر می‌رسد سایه سنگین الگوی پخش جهانی تولیدات اقتصادی چین، با انتشار سریع ویروس کرونا در سایر مناطق جهان رابطه مستقیم دارد. چنانچه این پدیده در کشوری غیرمشابه با چین اتفاق می‌افتاد، احتمالاً به این سرعت گسترش جغرافیایی/ فضایی پیدا نمی‌کرد. الگوی مکانی و زمانی انتشار کرونا، نشان‌دهنده قدرت و نفوذ ژئوپلیتیکی چین در سایر فضاهای جغرافیایی کره زمین است.

اگر چه برخی از کشورها اقدام به بستن مرزهای جغرافیای سیاسی خود جهت ممانعت از ورود این ویروس نمودند، لیکن توفیقی نیافتند و انتشار آن جهانی شد. بستن و یا کنترل شتابزده و غیرسیستماتیک و ناقص مرزها در مقیاس‌های مختلف محلی و ملی اولین اقدام حکومت‌ها بود، که تنها بخشی از کشورهای جهان تا حدودی موفقیت نسبی در این زمینه کسب کردند (Worldometers Website, 2020). البته به نظر می‌رسد بستن و یا کنترل شدید مرزهای بین‌المللی و داخلی کشورها با نگرش سلولی به مکان و فضای جغرافیایی به عنوان زیستگاه سازه‌های انسانی، با هدف لغو و یا تقلیل تراکنش‌های فضایی تا سرحد ضرورت‌های اجتناب‌ناپذیر، راه حلی است که امکان کنترل بیماری‌های اپیدمیک و حفاظت از ایمنی و سلامت انسان‌ها و سازه‌های انسانی میکرو و ماکرو را فراهم می‌کند.

ولی متأسفانه حکومت و دولت چین به عنوان خاستگاه و منشأ جغرافیایی اپیدمی کووید ۱۹ (Shadi, 2020) و سپس سازمان بهداشت جهانی، و به دنبال آن حکومت‌های ملی کشورها نسبت به این مسئولیت سیاسی/ جغرافیایی بی‌اعتنایی کرده و از اتخاذ استراتژی ژئوپلیتیکی برای مهار آن غفلت نمودند، و یا با تأخیر و به صورت ناقص و نارسا عمل کرده و باعث انتشار این ویروس خطرناک و اگیردار در مقیاس جهانی، کروی و به صورت پاندمیک شدند. آن‌ها باید مسئولیت عواقب کم‌توجهی یا بی‌توجهی به استراتژی مزبور و یا تأخیر در اقدام مناسب برای مهار کرونا و توسعه تهدید بهداشتی علیه فضاهای جغرافیای خرد و کلان که به مثابه زیستگاه سازه‌های انسانی و نیز کلیت جامعه بشری عمل می‌کند را بپذیرند.

حداقل یک تفاوت بین رفتار اولیه حکومت‌ها در واکنش فضایی/ جغرافیایی نسبت به بحران ویروس کرونا وجود داشت. آن اینکه، این بحران از استان ووهان در بخش مرکزی کشور چین شروع شد. لیکن حکومت چین با اتخاذ استراتژی جغرافیایی ایزولاسیون مکانی و قطع یا کاهش شدید کنش‌های متقابل فضایی/ مکانی، و اعمال سیاست‌های سخت‌گیرانه حکومتی مانع از پخش بیماری به سایر مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی کشور چین گردید (Financial Times, 2020). ولی

در برخی از کشورهای جهان همچون تعدادی از کشورهای اروپایی، ایران و ایالات متحده آمریکا، حکومت‌ها واکنش جغرافیایی تأخیری، تردیدآمیز و غیرسیستماتیک انجام دادند و سبب شدند که اپیدمی مزبور به سرعت از کانون و مکان اولیه بیماری، به سایر فضاهای جغرافیایی درون کشوری و برون کشوری منتشر شود و آلودگی جغرافیایی غیرقابل کنترلی را ایجاد نماید.

این تجربه نشان داد که به نظر می‌رسد دستگاه‌های سیاسی منسجم و دارای توان کنترلی بالا، صرف‌نظر از ایدئولوژی سیاسی مربوطه، در رابطه با امنیت زیستی، سلامت و مصالح شهروندان خود به عنوان یک امر حیاتی، مسئولانه‌تر و موفق‌تر از سیستم‌های سیاسی متکثر و ناتوان عمل می‌کنند. این تجربه می‌تواند منشأ و سرآغازی برای بروز تحول نگرشی و ایدئولوژیک در شهروندان کشورها نسبت به اندیشه‌های سیاسی و پارادایم‌های حکومتی در جهان باشد؛ و اینکه تصورات و انتظارات خود را از ساختار و کارکرد حکومت‌ها و نیز معیار مقبولیت و مشروعیت آن‌ها تغییر دهند.

سطح توسعه و نیز ارتباطات گسترده‌تر با چین، نشان از این دارد که کشورهای توسعه‌یافته و نیز آن‌هایی که در شبکه اقتصادی چین وابسته‌تر هستند، بیشتر از کشورهای توسعه‌نیافته درگیر این ویروس شدند. بیشترین افراد مبتلا و بیشترین افراد کشته شده از اینگونه کشورها هستند. به نظر می‌رسد بین توسعه‌یافتگی و نیز سطح وابستگی به اقتصاد چین، با افزایش افراد مبتلا و انتشار ویروس کرونا رابطه مستقیمی وجود دارد (Goldin, 2020). این امر منعکس‌کننده سطح بالا و چندوجهی تراکنش‌ها و وابستگی متقابل فضایی بین اینگونه کشورها با کشور چین به‌عنوان کانون و خاستگاه جغرافیایی کووید ۱۹ است؛ که در وهله اول باعث اصابت انتشار ویروس از چین بر فضای جغرافیایی آن‌ها، و سپس قرار گرفتن چرخه پخش ویروس در الگوهای کنش فضایی منطقه‌ای و محلی کشورهای ثانی و ثالث گردید. این فرآیند باعث پخش مضاعف و گسترده‌تر ویروس کرونا در فضاهای جغرافیایی قاره‌های دیگر و نهایتاً فراگیری جهانی آن شد. انتشار و همه‌گیری ویروس مزبور در کشورهای عربستان، ایران، ایتالیا، ترکیه، خاورمیانه، فرانسه، انگلیس، کشورهای اروپای غربی و شرقی، روسیه، آمریکا و کانادا و غیره که عمدتاً جزو کشورهای توسعه‌یافته و یا مرتبط با اقتصاد چین می‌باشند، در قالب مدل وابستگی متقابل جغرافیایی / فضایی موصوف قابل تبیین است.

در سطح بین‌المللی، کشورهایی که در مرحله اول گسترش ویروس، تراکنش‌های فضایی و تعاملات خود را با کانون انتشار، یعنی کشور چین کاهش داده یا مدیریت کردند، آسیب کمتری دیدند و کشورهایی نظیر ایران که با جدی نگرفتن تهدید مزبور، تراکنش‌های فضایی را در بازه زمانی بیشتری تداوم دادند، در معرض آسیب بیشتری قرار گرفتند.

کشورهای درگیر با بیماری، در سطح ملی با چالش‌های متعددی مواجه هستند. در اکثر کشورهای مبتلابه، اقتصاد ملی آن‌ها آرایشی کرونایی به‌صورت رسمی و غیررسمی به خود گرفته‌است. تخصیص منابع مالی هنگفت برای پیشگیری،

مبارزه، تأمین اقلام پزشکی و تأمین هزینه‌های درمانی، فشارهای زیادی را به اقتصاد آن‌ها تحمیل کرده‌است. از سوی دیگر، بحران در کسب و کارهای کوچک، متوسط و بنگاه‌های بزرگ بالادستی سبب کاهش تولید ملی شده و فرآیند رشد و توسعه اقتصادی را با چالش بزرگی مواجه کرده‌است. در سطح غیررسمی اقتصادی نیز، رونق اقتصاد سیاه در سیستم‌های اقتصادی دارای شکاف، ناکارآمدی آن‌ها را در چنین شرایطی عیان‌تر نموده‌است. این مسئله در کشورهایی که سطح انتشار گسترده‌ای از ویروس را تجربه می‌کنند و از منابع مالی و ذخایر مناسب مادی برخوردار نیستند وخیم‌تر است. هر چند هزینه‌های از دست رفته در کشورهای توسعه‌یافته بسیار بیشتر از کشورهای در حال توسعه است و ضرر و زیان‌های آن‌ها نیز بیشتر می‌شود.

همان‌گونه که از نظر پزشکی، افراد سالم با سیستم بدنی ایمن و مقاوم آسیب‌پذیری کمتری در مواجهه با ویروس دارند (WHO (2), 2020)، در سطح ملی نیز، سیستم‌های قوی و تاب‌آور در چنین شرایطی، توان عبور از بحران را خواهند داشت و سیستم‌های ضعیف با چالش بزرگ ناشی از پیامدهای بحران کرونا مواجه خواهند شد. احتمالاً، آثار کرونا در چنین سیستم‌هایی برای چندین دهه باقی خواهد ماند.

با توجه به مطالب فوق، بحران کرونا یکی از کم‌سابقه‌ترین بحران‌های ژئوپلیتیکی چند دهه اخیر است که به سرعت غیرقابل باوری در جهان منتشر شده و امنیت جغرافیایی، زیستی، اقتصادی و اجتماعی مکان‌ها و فضاها را آسیب‌پذیر کرده و جهانیان را در شوک گسترده و نگرانی فوق‌العاده‌ای فرو برده و تا حدی زمین‌گیر کرده‌است. منشأ این ویروس هر چه و یا هر کجا باشد، اثرات و پیامدهای آن جهان‌گیر است. در اندک‌زمانی گسترش یافته، میلیون‌ها نفر را مبتلا کرده و چندین هزار نفر را به کام مرگ کشانده‌است. روند رو به رشد اقتصاد جهانی را در کشورهای توسعه یافته با کندی غیرقابل باوری مواجه ساخته و ممکن است کشورهای در حال توسعه درگیر با این پدیده را به سمت ورشکستگی و یا فروپاشی اقتصادی سوق دهد. این دشمن خطرناک، نه جنگ‌افزایی دارد و نه تجهیزات پیچیده‌ای، لیکن از طریق افراد و نیازها و تعاملات فضایی، اقتصادی و اجتماعی بشر گسترش یافته‌است و به بزرگ‌ترین چالش جهان در کوتاه‌مدت تبدیل شده و کنش‌های فضایی دوجانبه و چندجانبه را در همه سطوح و مقیاس‌های محلی، ناحیه‌ای، ملی، منطقه‌ای و جهانی به حداقل رسانده‌است.

بنابراین مقابله با تهدید کرونا و بیماری‌های نوظهور مشابه و پاندمیک، پارادایم عملیاتی جدیدی را در تفکر بشری طلب می‌کند که فارغ از دشمن‌سازی‌های ناشی از روابط قدرت در جهان درهم‌تنیده و به هم وابسته، همکاری‌های بین‌کشوری در مقیاس‌های منطقه‌ای و جهانی را ضرورت می‌بخشد. واقعیت این است که هیچ کشوری به تنهایی، حتی اگر

قدرتمندترین کشور جهان نظیر آمریکا باشد، توانایی کامل مقابله با تبعات بحران کرونا و یا بحران‌های شبیه آن را ندارند. همچنان که بحران کرونا جهانگیر است، راه خروج از آن نیز نیازمند اندیشه‌ای جهانی بر مبنای راهبردی ژئوپلیتیکی است. تجربه این بحران جهانی نشان می‌دهد که تهدید میکروبی، اختصاصی یک یا چند کشور نیست بلکه تهدید و انتشار آن در یک کشور به معنی تهدید و انتشار آن برای همه کشورهای جهان و تمام بشریت و احتمالاً حیات کروی در زمین است (WTO (3), 2020). همچنین مقابله و کنترل این تهدید بسیار گسترده‌تر از توان یک حکومت ملی و یا سیستم سیاسی منطقه‌ای مانند اتحادیه اروپاست. از این‌رو هیچ جایگزینی برای کنترل آن به جز اتکاء به همکاری‌های همه‌جانبه و با مشارکت تمام کشورهای جهان وجود ندارد. این بحران می‌تواند یک الگوی همکاری ژئوپلیتیکی بر مبنای صلح را برای بحران‌های نوپدید شکل دهد.

ابعاد راهبرد ژئوپلیتیکی مقابله و کنترل بحران کرونا و سایر اپیدمی‌های پاندمیک در جهان عبارت‌اند از:

۱. مسئولیت‌پذیری اولیه و آنی شورای امنیت و مجمع عمومی سازمان ملل متحد به‌عنوان نهاد مدیریت سیاسی فضای کروی در پذیرش اپیدمی‌های پاندمیک به‌عنوان تهدید امنیت بین‌المللی، و سپس بسیج فوری کشورها و حکومت‌ها برای مقابله و کنترل آن، با محوریت سازمان بهداشت جهانی
۲. مسئولیت‌پذیری ذاتی سازمان بهداشت جهانی برای به عهده گرفتن مدیریت پروژه عملیاتی مقابله و کنترل جدی اپیدمی در همان آغاز پیدایش؛ و اکتفا نکردن به ایفای نقش صرفاً اخلاقی، ارشادی، مشاوره و غیره
۳. ایجاد نگرش و تلقی مشترک از اپیدمی در بین همه حکومت‌های عضو سازمان ملل متحد، به‌عنوان تهدید امنیت ملی برای همه کشورها و ملت‌ها
۴. به عهده گرفتن ابتکار عمل همکاری‌های بین‌المللی و ایجاد سازوکار مقتدر برای شکل دادن به همکاری‌های بین‌حکومتی و بین‌کشوری سریع و مؤثر برای مقابله با اپیدمی در سطوح منطقه‌ای و جهانی توسط سازمان بهداشت جهانی
۵. سازمان‌دهی تیم‌های عملیاتی کمک و پشتیبانی تخصصی، فنی و مشاوره‌ای بین‌المللی به کشور/کشورهای درگیر با اپیدمی
۶. تقسیم کار و تعهدات ناشی از مسئولیت‌پذیری همگانی کشورها در مبارزه با اپیدمی، و نیز بسیج امکانات بین‌المللی و کشورهای غیر درگیر برای پشتیبانی از کشورهای درگیر توسط سازمان بهداشت جهانی
۷. ایجاد سیستم یکپارچه مدیریت سیاسی فضا بین سطوح بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی، ناحیه‌ای، محلی و سکونتگاهی در تعامل بین سازمان بهداشت جهانی و حکومت‌های ملی برای تقابل سازمان‌یافته، هدفمند و مؤثر با اپیدمی

۸. تلقی تهدید امنیت ملی از انتشار اپیدمی‌ها به درون فضای جغرافیایی کشور و زیستگاه ملت توسط حکومت‌های ملی
۹. داشتن نگرش سلولی به مکان‌ها و فضاهای زیست انسان‌ها در مقیاس میکرو (ترجیحاً مقیاس خانوادگی سکونت)
۱۰. تعبیه سیستم‌های فنی، نهادی و تخصصی برای پیش و هشدار ملی در رابطه با اپیدمی‌های نوپدید و حتی عادی در کشور
۱۱. مسئولیت‌پذیری سریع و مؤثر حکومت‌های ملی برای مقابله و کنترل تهدیدات میکروبی و حفاظت از امنیت زیستی شهروندان و سکونتگاه‌ها در برابر اپیدمی‌ها
۱۲. فعال کردن سریع کارکرد کنترلی و احیاناً انسدادی مرزها و گذرگاه‌های زمینی، هوایی و دریایی کشور و کاهش یا توقف تراکنش‌های جغرافیایی / فضایی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برون‌کشوری به‌ویژه با کشورها و فضاهای جغرافیایی آلوده
۱۳. ساماندهی و انسجام‌بخشی ساختاری و کارکردی و دادن اقتدار به سیستم عامل ملی و محلی مقابله با اپیدمی
۱۴. ایزولاسیون فوری، کنترل جدی و تقلیل تراکنش‌های جغرافیایی (مکانی / فضایی) درون کشوری متهم به آلودگی
۱۵. اعمال کنترل‌های بهداشتی بر افراد آلوده و تفکیک و ایزولاسیون مکانی آن‌ها از بقیه شهروندان
۱۶. توجیه شهروندان و نهادهای مدنی بر مسئولیت‌پذیری اخلاقی و حقوقی در قبال سلامت دیگر شهروندان، و نیز جلب همکاری و همراهی آن‌ها با حکومت و برنامه‌های مقابله و کنترل اپیدمی
۱۷. تأسیس و یا ساماندهی نهاد ارتش زیستی پایدار در برابر تهدیدات زیستی آینده کشور با هدف تأمین و تضمین امنیت بهداشتی، غذایی، جسمی و روانی شهروندان و مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی درون کشوری
۱۸. برقراری سیستم مدیریت منسجم چندسطحی و چندبعدی با تقسیم کار دقیق بین سطوح ملی، استانی، محلی و سکونتگاهی در شرایط فراگیری و پخش اپیدمی در پهنه کشور
۱۹. اتخاذ سیاست‌ها و انجام اقدامات جبرانی توسط حکومت مرکزی و دولت‌های محلی برای تأمین خدمات اجتماعی و رفاهی، ایمنی زیستی، خدمات بهداشتی و درمانی، آسیب‌های شغلی، حمایت‌های اقتصادی و مالی و غیره در دوره انتشار اپیدمی برای شهروندان آسیب‌زده یا آسیب‌پذیر و تعیین هزینه‌های آن‌ها از منابع عمومی و ملی
۲۰. پایش مستمر وضعیت اپیدمی و هم‌زمان با آغاز روند کاهش و انقباض فضایی / اجتماعی آن در کشور، اجرای فرآیند تدریجی کاهش محدودیت‌های جغرافیایی / اجتماعی در سطوح محلی و ملی توسط حکومت مرکزی، و عادی‌سازی شرایط زندگی شهروندان در کشور و نائل آمدن به مرحله پایانی بحران

منابع

1. Andrawes, Sherif. (2020). COVID-19: A message from our Global Head of Natural Resources. 20 April 2020. In: <https://www.bdo.global/en-gb/insights/global-industries/natural-resources/covid-19-a-message-from-our-global-head-of-natural-resources>
2. Hui, David S. and others. (2020). the continuing 2019-nCoV epidemic threat of novel coronaviruses to global health — the latest 2019 novel coronavirus outbreak in Wuhan, China. *International Journal of Infectious Diseases*. Volume 91, February 2020, Pages 264-266. In: <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.01.009>.
3. Goldin, Lan. (2020). Coronavirus is the biggest disaster for developing nations in our lifetime .The Guardian. In: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/21/coronavirus-disaster-developing-nations-global-marshall-plan>
4. Nguyen, Janet. (2020). Market reactions to COVID-19: Stocks rise at the end of the week. In: <https://www.marketplace.org/2020/04/22/how-the-markets-are-reacting-to-covid-19/>
5. Financial Times. (2020). Inside Wuhan: China’s struggle to control the virus — and the narrative. In: <https://www.ft.com/content/61ec68d8-8432-11ea-b872-8db45d5f6714>
6. Roumina, Ebrahim. (2020). Corona and the Need for Regional, Global Cooperation. 11/03/2020. In: <https://www.scfr.ir/en/socioculture/122306/corona-and-the-need-for-regional-global-cooperation/>.
7. Shadi Hamid, (2020). China is Avoiding Blame by Trolling the World. In: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/03/china-trolling-world-and-avoiding-blame/608332/>
8. The Economic Times. (2020). Global economy could shrink by almost 1% in 2020 due to COVID-19 pandemic: United Nations. In: <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/business/global-economy-could-shrink-by-almost-1-in-2020-due-to-covid-19-pandemic-united-nations/articleshow/74943235.cms?from=mdr>
9. Worldometers Website, (2020). Total Coronavirus Cases in South Korea. In: <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/south-korea/>
10. WHO (1), (2020). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. In: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>
11. WHO (2), (2020). Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public: Myth busters. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters>.
12. WHO (3), (2020). Connecting the world to combat coronavirus. In: <https://www.who.int/news-room/campaigns/connecting-the-world-to-combat-coronavirus>